

**IN MEMORIAM
LOUIS ANDRIESSEN**

**BESCHOUWINGEN
OVER DE TIJDGEEST
EN DE MUZIEK**

Marc van Delft

2021

Marc van Delft:

Website:

www.marcvandelft.nl

Contact:

marcvandelft@gmail.com

Uitgave met linken naar youtube-films van de genoemde muziekstukken, of youtube-films van representatieve muziekstukken van de genoemde componisten, artikelen, menu's uit mijn website met informatie over kunstgeschiedenis met visuele voorbeelden of informatie (bv. wikipedia e.d.) over het betreffende onderwerp, etc.
(deze linken werken natuurlijk alleen maar in een pdf)

Marc van Delft

22-7-2021 / 18-8-2021

copyright Marc van Delft

Voor mensen die weinig of niets van Louis Andriessen als componist afweten: Op blz. 42 van deze brochure vindt men een meer algemeen artikel (van Erik Voermans) over Louis Andriessen, geschreven n.a.v. zijn overlijden op 1 juli 2021.

NB: Deze brochure is geschreven vanuit een persoonlijke en antroposofische achtergrond / -denkwijze - MvD

IN MEMORIAM LOUIS ANDRIESSEN OVER DE TIJDGEEST EN DE MUZIEK

Marc van Delft

Louis Andriessen overleden in een wereld zonder muziek

Componist Louis Andriessen (Utrecht, 6 juni 1939 - Weesp, 1 juli 2021), waar ik op het Haags conservatorium nog (groeps-)-les van heb gehad, en die ik zeer bewonderde, heeft het aardse plan verlaten.

Volgens sommigen was hij Nederlands grootste componist sinds Sweelinck....

Hij was de laatste van de 'notenkrakers', na Reinbert de Leeuw, Peter Schat, Jan van Vlijmen, Mischa Mengelberg, en de mede-'Reconstructie-auteurs' Harrie Mulisch en Hugo Claus en andere generatie-genoten.

Louis Andriessen en Reinbert de Leeuw

Al deze componisten kende ik persoonlijk tijdens mijn Haagse conservatorium-tijd rond 1980...

Ik had begrepen dat Louis de laatste tijd al wat dement was geworden, dus zijn ziel was al een beetje vertrokken, maar zijn ziel heeft nu dus zijn aardse voertuig helemaal verlaten...

Er breekt nu dus echt een andere tijd aan,
met andere componisten en een andere tijdgeest.....
Niets is eeuwig, helaas....

En het is überhaupt een droevige tijd voor het muzikaleven nu de regering met haar absurde en destructieve maatregelen de hele cultuur en het hele muzikaleven de nek om heeft gedraaid.

Misschien maar goed dat Reinbert en Louis dat niet meer (bewust) hebben hoeven meemaken.....

Het is nog maar afwachten wat er na de 'corona-crisis' (lockdown-crisis) nog van het muzikaleven over zal blijven....

Onvoorstelbaar dat bv. het wereldberoemde concertgebouw in Amsterdam 1,5 jaar leeg heeft gestaan....
Dat al die grote dirigenten, musici, zangers en zangeressen, pianisten, acteurs, danseressen, etc. al anderhalf jaar werkeloos thuis hebben gezeten...

Ik hoop maar dat binnenkort toch weer een muziek- en een cultuurleven terug zal keren, want zoals Shakespeare al zei:

"Hij, die geen muziek in zijn ziel heeft, deugt alleen maar voor diefstal, moord en verraad."

Een wereld zonder muziek is onvoorstelbaar,
muziek is heilzaam voor lichaam, ziel en geest,
zonder muziek blijft er alleen maar barbarij over....

En zoals het bekende volkslied al zegt:

*Hemel en aarde zullen vergaan
Maar de musici blijven bestaan*

Louis Andriessen heeft het aardse plan verlaten, en
misschien dat hij nu getuige is van de '[harmonie der sferen](#)',
de '[musica mundana](#)', de [hemelse muziek](#)....¹

De Haagse school

Om nog wat meer persoonlijk over Louis Andriessen te
schrijven:

Ik studeerde van 1977-1982 compositie en muziektheorie
aan het Haags Koninklijk Conservatorium en had [Peter Schat](#)
als compositieleraar en Diederik Haakma Wagenaar als
muziektheoriedocent.

Maar de groepslessen van de compositieklas waren geregeld
onder leiding of in aanwezigheid van Louis Andriessen.

¹ Zie ook mijn brochures over de [planetentonen](#) en [de toonsoorten i.s.m. de dierenriem](#)

Ik weet uit die tijd nog dat iedereen compositieles van [Louis Andriessen](#) wilde hebben.

Ik zelf had [Peter Schat](#) als compositieleraar, maar Louis Andriessen was veel populairder.

Uit de hele wereld kwamen jonge componisten naar hem toe om bij hem te studeren.

Louis had dus enorm veel aanhang onder de (jonge) componisten, al die mensen die van die 'ijzer- staal- en beton-achtige' minimal-music zijn gaan schrijven, zoals [Cornelis de Bondt](#), [Diederik Haakma Wagenaar](#), [Ron Ford](#), [Steve Martland](#) (de tune van Buitenhof!), [Martijn Padding](#), [de vroege Jeff Hamburg](#), etc.

Dat is al een halve eeuw het geval, sinds '[De Staat](#)'.

Men spreekt ook wel over '[De Haagse school](#)'.

Door Paul de Roo smalend 'Het Haagse Hofje' genoemd....

"Karakteristiek voor de Haagse School is luide, agressieve, ritmisch energieke muziek die wars is van elk neoromantisch sentiment en dikwijls versterkt of elektronisch gemanipuleerd wordt" (aldus componist Gene Carl).

Ik denk dat Louis Andriessen wel een halve eeuw het Nederlandse moderne muzikleven heeft gedomineerd.....

[Samen met zijn vriend Reinbert de Leeuw.](#)

Hij heeft tientallen componisten opgeleid....

Hoe belangrijk Louis werd gevonden kan ook worden geïllustreerd door deze persoonlijke anekdote:

Toen ik pas op het Haags conservatorium kwam en nog van toeten nog blazen wist kwam ik een andere leerling voor hoofdvak Muziektheorie tegen, Henk Borgdorff genaamd. Ik kwam een keer bij hem thuis op bezoek en hij vertelde me toen dat Louis Andriessen DE componist van dat moment was, en hij liet mij een grammofoonplaat horen met 'De Staat' van Louis Andriessen, dat was toen eigenlijk mijn eerste kennismaking met Louis Andriessen.

Louis Andriessen als mens - persoonlijke ervaringen

Louis was als typische 'Tweelingen' een echt 'mercurius-type', met vaak originele, verfrissende, briljante inzichten en ideeën.

Net zoals met 'Tweelingen' Melly Uyldert, Nicolaas de Jong, en ook wel met Strawinsky en Wagner het geval was/is.

Zijn lievelingscomponist was Strawinsky vertelde hij vaak, (Strawinsky was van sterrenbeeld ook een Tweelingen!), en hij heeft een keer een laat werk van Strawinsky bij ons behandeld voor koor en ensemble wat neoclassicistisch verwees naar Renaissancemuziek in de stijl van bv. Dowland. Helaas weet ik niet meer welk stuk dat was, maar ik ben nog altijd gefascineerd om dat stuk nog eens een keer te horen, maar ik heb het nooit meer kunnen vinden....

De meest indrukwekkende ervaring met Louis die ik had, dat was vlak voordat de (Haagse?) première van 'Mausoleum' [1979, ik meen in de Nieuwe Kerk...???] plaats zou vinden.

Hij heeft toen zijn nieuwe werk voor ons op de vleugel voorgespeeld (nog in het oude gebouw) en erover verteld.

En, zoals dat is met componisten die eigen werk voorspelen, hij heeft dat zeer gepassioneerd gespeeld, vanuit de bevlogenheid en de intense liefde van de 'vader' of 'moeder' van zijn geesteskind.

Dat vond ik toen eigenlijk veel indrukwekkender dan toen ik het werk met orkest hoorde.

Muziek van het 'Mars-Samael-tijdperk'

In Andriessens vroege werk, werken zoals ['De Staat'](#) en ['Hoketus'](#) en [het eerste deel van -] ['De Materie'](#) merk je een zeer strenge, rechtlijnige, soms een nogal [ahrimanische](#), harde, en meedogenloze 'ijzer-staal-en-beton-stijl', die nog steeds bij de marziale 'Nieuwe zakelijkheid' hoorde.

Zijn geestverwant Cornelis de Bondt ging daar nog verder in, met titels als:

['Bint'](#), ['Bloed'](#), 'Guilotine', etc.

Volgens Emil Pales [zie zijn boek: ['Die sieben Erzengel'](#)] was de tijdgeest-aartsengel van MARS, [Samael](#), de leidende tijdgeest tussen 1917-1989.

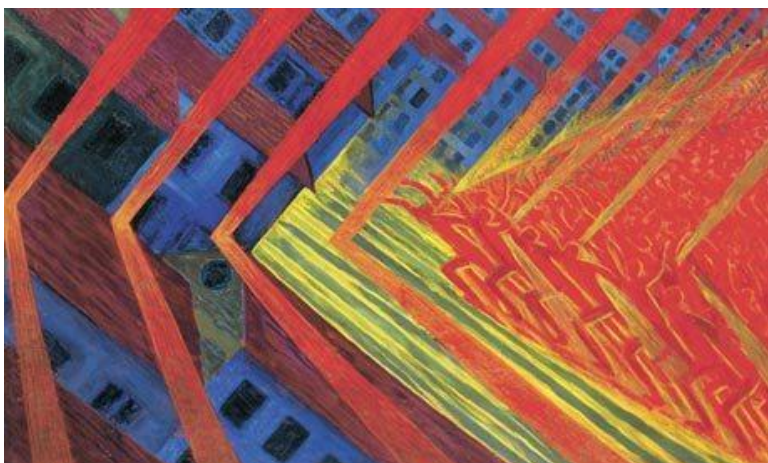
Na de 1e wereldoorlog werd dat bv. erfahrbaar door de stroming van 'De Nieuwe Zakelijkheid', met schrijvers zoals Bordewijk en Elsschot [met de korte recht-toe-recht-aan-titels zoals 'Karakter', 'Bint', wat Louis en De Bondt later hebben overgenomen, met titels, zoals 'Bint', 'Bloed', 'De Staat', 'Mausoleum', ['De Tijd'](#), ['Hout'](#), etc.].

In de architectuur krijgen we dan de Art Deco-stijl, en de nieuwe zakelijkheid van Berlage, Rietveld, Dudok e.a.

Hier bv. een bekend gebouw van Dudok:

Vlak voor de 1e wereldoorlog werd die Martiale sfeer al merkbaar in de muziek met de beruchte première van [Strawinsky's 'Le Sacre du printemps'](#), en in die tijd componeerde Holst het overdonderende ['Mars, the bringer of war'](#) uit ['The planets'](#) [1914-17] en in de jaren '20 ontstonden de meedogenloze en overweldigende grote orkestwerken ['Ameriques'](#) en ['Arcana'](#) van Varèse. De [Italiaanse futuristen](#) creëerden hun grootse, vurige en dynamische, vaak rode en revolutionaire schilderijen, maakten [muziek van industriegeluiden](#), en [George Antheil kwam met zijn 'Ballet mécanique'](#).

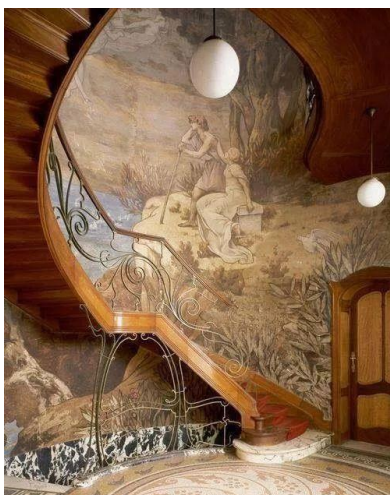
Russolo: Revolutie

Voor de 1e wereldoorlog leefden we (volgens [Emil Pales](#)) in een dubbele [Michaelstijd](#) (van 1845-1917, en vanaf 1879) en leefden we nog in de muziekgeschiedenis in de tijd van de Laatromantiek, het Impressionisme, het begin van het expressionisme, het folklorisme, primitivisme. En het was de tijd van de Art Nouveau en het symbolisme.

Muziek en kunst van de 'dubbele Michaelstijd'

De periode van de *dubbele Michaelstijd*, tussen 1879 en 1917, wordt ook wel eens aangeduid als '[de duizelingwekkende jaren](#)' omdat nog nooit eerder zoveel grote genieën tezamen op aarde leefden die zoveel ongelooflijk grote meesterwerken op aarde brachten.

Denk aan: [Steiner](#), [Gaudi](#), [Debussy](#), [Sibelius](#), [Ravel](#), [de vroege Strawinsky](#), [Nielsen](#), [Vaughan Williams](#), [Holst](#), [Monet](#), [Mahler](#), [de late Bruckner](#), [R. Strauss](#), [Skriabin](#), [Horta](#), [Munch](#), [Mucha](#), [Franz Mark](#), [Arthur Rackham](#), etc. en kunststromingen zoals de [Jugendstil](#), het [Symbolisme](#), [impressionisme](#), [expressionisme](#), [sprookjesboek-illustraties](#), [folklorisme](#), [organische architectuur](#) en [antroposofische kunst](#) (en [eurithmie](#)!).

In die tijd ontstonden ook de [theosofie](#) en de [antroposofie](#), en werden de kunsten daar ook sterk door beïnvloed, zoals in het [symbolisme](#) en de [antroposofische kunstvormen](#).

De nieuwe zakelijkheid na de 1^e wereldoorlog

Maar na de 1e wereldoorlog zien we duidelijk een totaal nieuwe tijdgeest ontstaan en ontstonden nieuwe muziekstijlen, namelijk het [Neoclassicisme](#) ([Strawinsky](#), [Ravel](#), [Poulenc](#) e.a.), de 12-toonsmuziek ([Schönberg](#) e.a.), [jazzmuziek](#), [musicals](#), [futurisme](#), [dada](#), [surrealisme](#), etc.

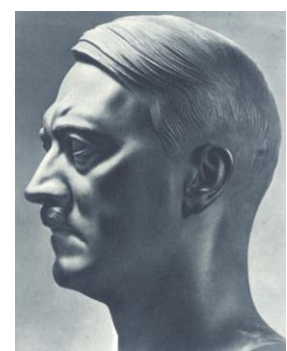

Er was sprake van een 'verzakelijking' van de tijdgeest: Weg met de [sprookjessferen](#) van het [impressionisme](#), de [elfen](#), [ondinen](#) en [sirenen](#), het [mystieke symbolisme](#), de schoonheid van de [Art Nouveau](#), [de mooie jonkvrouwen van de Pre-Rafaelieten](#), (b.v. [Waterhouse](#))...

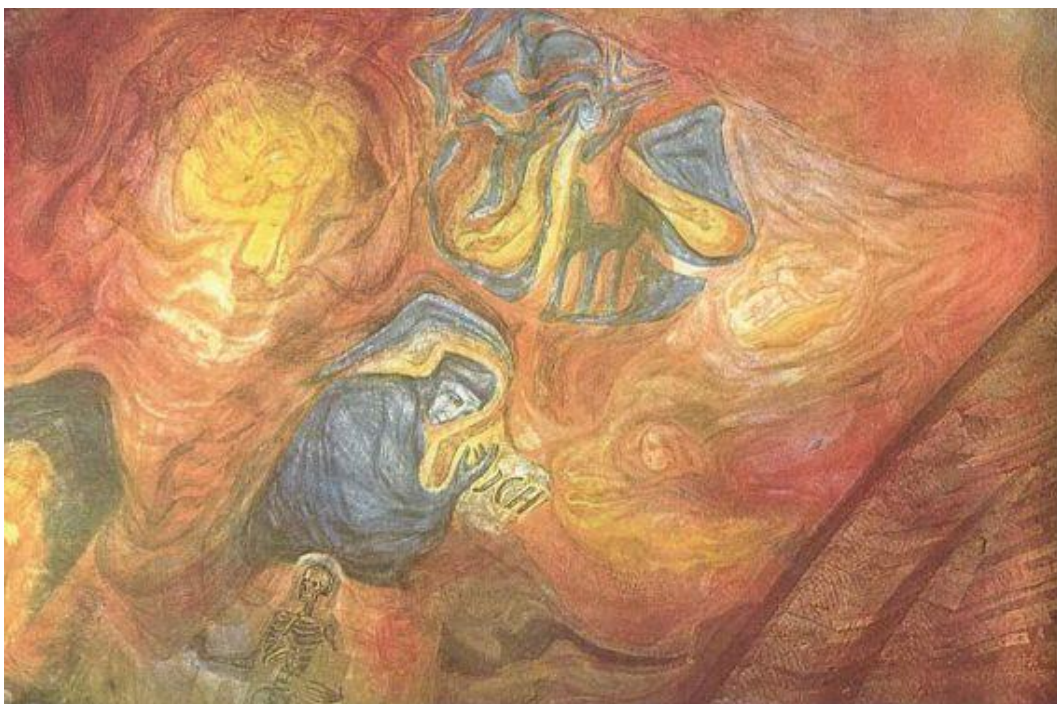
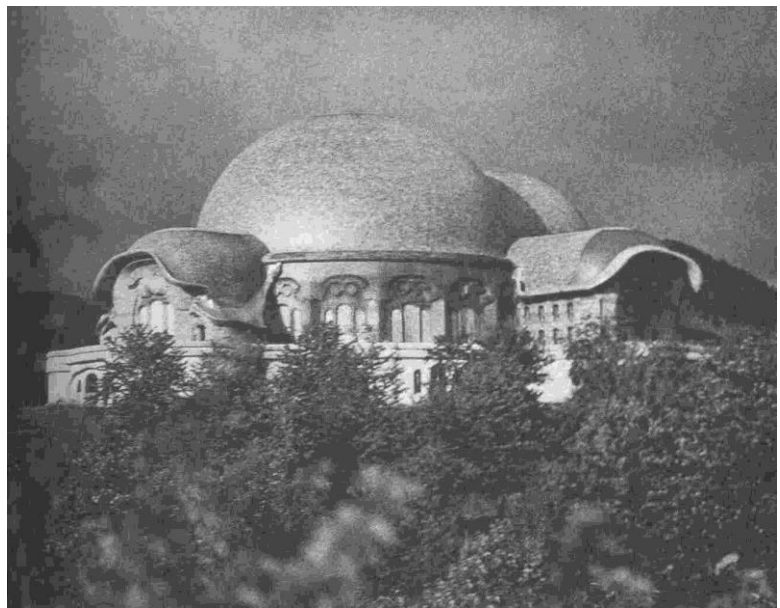
We moesten volgens [Cocteau](#) een muziek hebben van de 'alldag', met beide benen op de grond, nuchter, zakelijk en krachtig.

Het ging samen met de opkomst van de [spierballen-Mars-mentaliteit](#) van het fascisme (Futurisme), nazidom ([Arno Breker](#) en [Speer](#)), en het Stalinisme (Sociaal Realisme).

Steiners 1^e en 2^e Goetheanum - Zon en Mars

Opmerkelijk is ook dat [Steiner vóór de 1e wereldoorlog](#) de geesteswetenschap en [de antroposofische kunsten](#) initieert, en het prachtige tempelachtige [1e Goetheanum](#) bouwt, vol met schilderijen, zuilen, etc. als uitvloeisel van de spirituele impuls van het dubbele Michaels-tijdperk. [uitdrukking van wijsheid, filosofie, kunst, spiritualiteit en inspiratie!]

Bovendien vinden we in de antroposofie überhaupt aansluiting aan het vorige grote Michaelstijdperk: [Hellas](#) [zie [het boek van WF Veltman!](#)] , de periode van de grote Griekse filosofen en Alexander de Grote. [600-246 vc]

Na de 1e wereldoorlog bouwt Steiner echter het meer strenge en sterke, bunker-achtige [2e Goetheanum](#) van GEWAPEND BETON als uitvloeisel van het Mars-Samael-tijdperk!! [ijzer is het mars-metaal!!]

En Steiner begint dan aan de uitbouw van de **praktische werkgebieden** van de antroposofie!
[[Mars](#) = doen, willen, de praktijk!!]

Steiner stopt ook acuut met het schrijven van zijn mysterie-drama's 'want de tijdgeest was er niet meer naar'....
Er moest 'gewerkt worden'.... (Mars-Samael!)

Opmerkelijk was het feit dat na de intrede van het [Zachariel=Jupiter](#)-tijdperk in 1989 ook pogingen werden ondernomen om het Goetheanum in de grote zaal weer meer in de stijl van het 1^e Goetheanum om te bouwen, want [Jupiter](#) en [Zon](#) zijn verwante planeten / karakters.

Er werd zelfs een poging ondernomen om te reconstrueren waar de nog ongeschreven mysteriedrama's van Steiner over hadden kunnen gaan.... (door Judith von Halle)

Louis Andriessen en het Zachariel-tijdperk

In 1980 zaten we echter nog steeds in diezelfde martiale, keiharde, zakelijke, strenge, ijzer-staal-en beton-tijdgeest van het Mars-Samael-tijdperk, en [de muziek van Louis Andriessen](#) en zijn vele volgelingen is daar nu bij uitstek een uitvloeisel en voorbeeld van.

In 1989, na de val van de muur en de ondergang van de 'rode politiek', werd Zachariel, Jupiter echter de leidende tijdgeest, en dat drukte zich ook uit in de muziek van Louis Andriessen.

Want in zijn latere werken, zoals ['Writing to Vermeer'](#), merk je bij Louis Andriessen een vermindering en een meer vrije, lyrische stijl ontstaan.

De marciale hardheid en rechtlijnigheid en zakelijkheid werden verminderd.

Ik vond het ook typerend dat, toen ik die groepslessen van hem had, rond 1980, hij in zijn opvattingen diezelfde rigide en meedogenloze (martiale en ahrimanische) houding had t.a.v. de muziek.

Het woord 'mooi' had ik nog nooit uit zijn mond gehoord bv.

Toen ik hem echter later eens in Amsterdam tegenkwam, waar hij net een repetitie van eigen werk had bijgewoond, had hij het erover dat het 'zo mooi' was, wat mij toen erg verbaasde, dat hij het over 'mooi' had....

Maar die vermindering en vermenschelijking was ook in zijn muziek te horen.

Moderne muziek en het meedogenloze Mars-tijdperk

Ik was na die ontmoeting met Louis blij te vernemen dat je als componist eindelijk weer 'mooie muziek' mocht schrijven [wat ik natuurlijk altijd al deed], want rond 1980 was dat eigenlijk nog steeds taboe en verdacht, want 'mooie muziek' was immers 'ouderwets', 'romantisch', en dat hoorde in hun ogen bij het 'conservatisme' van 'rechts', 'de nazi's', (verkeerd 'Duits'...) dat was 'not done' in die tijd....

(mijns inziens een totale misvatting want het militaristische nazisme met haar marsmuziek, knokploegen en intimidatie was een typisch uitvloeisel van de marciale tijdgeest!)

Alles moest in die tijd rond 1980 ook 'origineel' en 'modern' zijn ([experimenteel](#)...), wat voor mij vaak hetzelfde was als '[lelijk](#)', '[dissonant](#)', '[atonaal](#)', '[chaotisch](#)', etc.

Louis Andriessen had bv. het initiatief genomen om in het Haags Conservatorium het 'Stockhausen-festival' te organiseren, wat voor mij de meest zwarte week van mijn leven was [1984], om een week lang de meest [lelijke](#), [saaie](#), [ergerlijke piep-kraak-knor-muziek](#) en [absurd nonsens-theater](#) bij te moeten wonen...

Ik weet nog goed dat Louis tijdens een groepsles met de componisten opeens het woord nam en zei dat hij een **Stockhausen-festival** wilde organiseren, vooral rond de (vnl [seriële](#)) [vroege werken van Stockhausen](#), met werken zoals '[Punkte](#)', '[Gruppen](#)', 'Kontrapunkte' etc. want de late Stockhausen, 'daar had hij niet veel mee'...

Ik heb zelf zwaar geleden onder deze ahrimanische, keiharde, meedogenloze zakelijke sfeer op het Haags koninklijk conservatorium onder de componisten, waar de notenkrakers, en vooral [Louis Andriessen](#) de scepter zwaaide of althans de sfeer en de opvattingen bepaalden.

Alles wat mooi en m.i. van waarde was werd door de [Haagse school componisten](#) smalend weggewuifd. De hele mentaliteit was voor mijn gevoel akelig, hard en zakelijk. Deze mensen leken kil, ontoegankelijk en onecht.

Schoonheid was taboe, muziek moest 'interessant' zijn, en antroposofie of spiritualiteit was natuurlijk helemaal 'not done', en te belachelijk voor woorden....

[ik durfde het niet eens ter sprake te brengen]
[antroposofie werd zelfs met het nazidom geassocieerd...!!]

De invloed van de Frankfurter Schule

Op het Haags Koninklijk conservatorium werkte sterk het materialisme en ook het [neo-marxisme](#) van de '[Frankfurter schule](#)' door, [Adorno](#) werd er bv. uitgebreid behandeld.

[Adorno](#) was bv. een uitgesproken Schönberg-aanhanger, en via [Kees van Baaren](#) kwam deze [12-toonsmuziek](#)-, [serialiteits](#)- en [atonaliteits](#)-bewondering in het Haags conservatorium terecht bij Van Baarens leerlingen [Jan van Vlijmen](#) en [Peter Schat](#) die deze componeerwijze aanhingen.

[ik heb daar zelf les in gehad van [Peter Schat](#), en mijn eerste werken uit die tijd zijn ook nog in het [12-toons-systeem](#) gecomponeerd, zoals [mijn 1e symfonie](#)]

In die tijd werd in Den Haag het '[Schönberg-ensemble](#)' opgericht, en werd het Haags koninklijk conservatorium dankzij Van Vlijmen omgedoopt in [...?] Het 'Schönberg-conservatorium', werd er een groot 3-delig [beeldhouwwerk van Schönberg](#) in de hal van het conservatorium neergezet [3D], en de concertzaal kreeg de naam: [Schönbergzaal](#)...

Zo sterk werkte de invloed door van de Frankfurter Schule, het 'neo-marxisme' en Adorno's Schönbergverering!

Louis Andriessen zelf, als Strawinsky-fan (waar Adorno enorme kritiek op had!) en minimalist, was echter 'niet zo van de 12-toonsmuziek', en zijn muziek was ook niet consequent 'atonaal', dus in dat opzicht was zijn muziek wel een stuk aangenameer om te beluisteren als bv. de meeste werken van

Van Vlijmen of K. Boehmer, maar in de praktijk konden deze stijlrichtingen in Den Haag dus blijkbaar prima naast elkaar bestaan en bleven de voormalige Notenkrakers ook goed met elkaar bevriend en met elkaar samenwerken.

Louis Andriessen verkondigde in die tijd een bijzonder interessante theorie over deze Schönberg-Strawinsky tegenstelling, waar ik onderaan nog wat meer over zal schrijven.

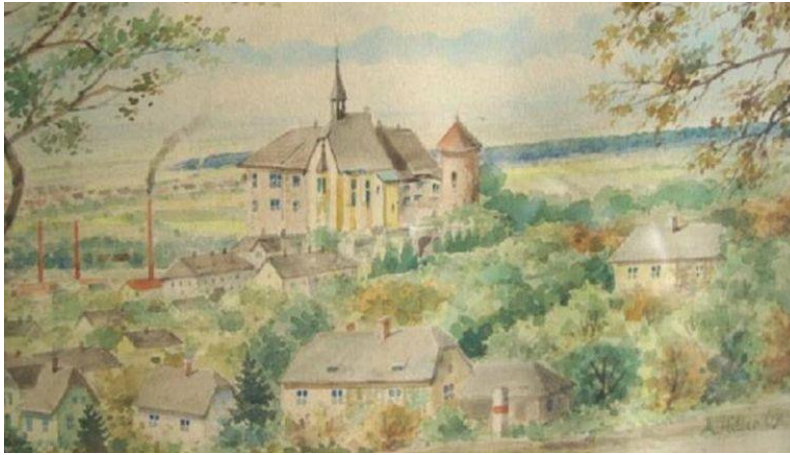
Over 'links' en 'rechts'

Dat linkse neo-marxisme van de Frankfurter Schule werkte ook door in de links-moderne en agnostische VPRO-VAR-mentaliteit, iedere week werd bv. uitgebreid de laatste aflevering van ['Van Kooten en de Bie'](#) / 'Het simplistisch verbond' besproken in de wandelgangen (een soort van humor die ik nooit zo goed begreep...).

En ook het feit dat men gevoel, schoonheid en de romantiek verbond met 'rechts', conservatief, 'de nazi's', en dat daarom gevoel en schoonheid 'verdacht' was en als 'kitsch' werd afgedaan was typerend voor deze mentaliteit.

Hitler was bv. conservatief, hij schilderde zelf prachtige romantische landschappen, fraaie oude gebouwen en hield van [klassieke architectuur \(oud Romeinse stijl...\)](#), Vermeer, [Böcklin \(Toteninsel\)](#) en romantische muziek, zoals [Wagner](#).

Schilderijen van Hitler:

Dus in die tijd (rond 1980 in Den Haag) waren al dat soort dingen 'verdacht', en taboe, na / door het oorlogstrauma.

De [romantische landschapskunst](#) en de romantische gevoelsmuziek waar Hitler van hield was echter een uitvloeisel van het (eerdere [Venus](#)- en) Zonne-michaels-tijdperk en had niets te maken met de agressieve Mars-impuls van het nazidom van na de 1e wereldoorlog!

De controverse tussen Samael en Michael

Op de conservatoria in die zakelijke [Mars-] periode (na de 2e wereldoorlog) werd over grote meesterwerken, zoals een van de grootste meesterwerken aller tijden: '[Daphnis et Chloé](#)' van Ravel, [uit het dubbele Michaels-tijdperk, uit de 'duizelingwekkende jaren' !] gniffelend gedaan, zo van: 'Tja, zo deed men dat toen'....²

Terwijl ik zelf nu juist in mijn eigen werk wilde aansluiten op de Michaelische impuls van de 'duizelingwekkende jaren'....

² Een anekdote van [John Borstlap](#) over een groepsles van [Otto Ketting](#)....

Typerend was, dat toen in 1981 het eerste deel van mijn [1e symfonie opus 1](#) werd uitgevoerd, in strenge, Schattiaanse 12-toonstechniek, ik lovende kritieken kreeg, want muziek die op Schönberg en Berg leek 'dat was zoals het hoorde'.

Maar toen in 1983 mijn '[Orkest-suite](#)' '[de 7 planeten](#)' werd uitgevoerd, een werk wat qua techniek en de 'briljante instrumentatiestijl' aansloot op de dubbele Michaels-tijd, (impressionisme, invloed van [Ravel](#), [Holst](#), [de vroege Strawinsky](#), [Respighi](#), [Debussy](#), en ook de [mikro-polyfonie van Ligeti](#)), dat toen de kranten het 'not done' vonden.

Een van de krantenrecensies had zelfs als kop: 'Nieuwe muziek van Van Delft zweeft in leegte van clichés'.

Daarna is er ook nooit meer een werk van mij uitgevoerd door een [beroeps-symfonie-orkest](#), en na 1985 ben ik mij toen meer toe gaan leggen op het componeren voor [blaasorkesten](#), waar deze rigide modernistische mentaliteit niet aanwezig is. (waar de hoogmoedige Amsterdamse Grachtengordel-elite dan ook smalend op neerkijkt...)

Marciaal Modernisme op het Haags conservatorium

Ik had in die tijd rond 1980 op het conservatorium muziekgeschiedenisles van [Konrad Boehmer](#), een typische adept van deze Frankfurter-schule-Adorno-richting.

Zijn lessen gingen meer over politiek als over muziek... Zijn overigens erg vermakelijke lessen bestonden voor een groot deel uit scheldkanonnades op 'de rijken', de adel en de geestelijkheid, en hoe erg de boeren wel niet door hen werden uitgebuit, met alle cijfers erbij.

Ook [Konrad Boehmer](#) was dus een [typische representant van deze links Marxistische denkrichting](#), en Konrad schreef als componist zelf ook [ultra-moderne, dissonanten-chaos-muziek](#). (hij was een aanhanger van de Schönberg-richting)

Ook werd er in die tijd op het Haags conservatorium les gegeven over 'body art' / performances en aan de beroemdste [body art kunstenaars Marina Abramovic](#) werd een aparte groepsles besteed.

Een kunstenaar waar veel hedendaagse alternatieve denkers tegenwoordig van gruwelen en wier 'kunst' als totaal verdorven en zelfs 'satanisch' wordt afgedaan.

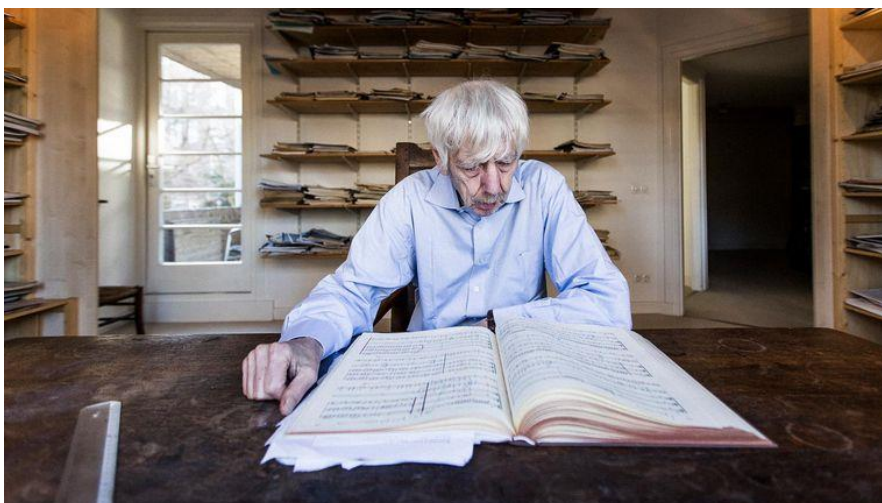
In al dat soort modernistische avantgarde impulsen waren Louis Andriessen, de Haagse school-componisten, de notenkrakers en hun geestverwanten vaak toonaangevend.

Over de 'Andriessen-De-Leeuw-kliek' en de moderne muziek...

Daarom was het wel opmerkelijk dat Andriessen zelf, de leider en richtinggever van deze ahrimanische Mars-impuls, vermilderde en vermenselijkte....

Maar het gekke was, dat HIJ dat wel 'mocht', want HIJ was 'de grote Louis Andriessen', maar als anderen hetzelfde doen / deden, of altijd al gedaan hadden, dan was het 'kitsch' en 'conservatief' en 'verdacht'....

Want over in mijn ogen grote Nederlandse componisten zoals [Henk Badings](#), [Anthon van der Horst](#), [Hans Henkemanns](#), [Lex van Delden](#), [Marius Flothuis](#), [Oscar van Hemel](#), [Albert de Klerk](#), [Daniel Ruyneman](#), [Marius Monnikendam](#), [Willem van Otterloo](#), [Willem Pijper](#), [Jan van Gilse](#), [Rudolf Escher](#), [Leon Othel](#), [Hendrik Andriessen](#), [Henrie Zagwijn](#), [Sem Dresden](#), e.v.a. werd alleen maar smalend gedaan, en hun vaak prachtige werken werden nooit meer gespeeld dankzij de toonaangevende invloed van de notenkrakers met Reinbert de Leeuw als leider en 'kunstpaus'. (kunst-dictator...)

In 1982 ging ik naar het conservatorium van Utrecht, waar die kille, zakelijke, onmenselijke modernistische ahrimanische sfeer ook wel aanwezig was bij bepaalde mensen [[Joep Straesser](#) was ook een modernist van ultra-moderne muziek bv.] , maar toch minder extreem, en het was daar iets milder en menselijker....

Ik kreeg toen compositieles van de uiterst sympathieke en zeer menselijke en menselijk toegankelijke componist [Hans Kox](#).

[Hans Kox](#) was ook [een groot componist](#) die door de links-modernistische muziek-elite op smalende wijze opzij was geschoven, en dat, terwijl hij in vele van zijn werken ook [experimentele technieken](#) had gebruikt!! (cyclofonieën!)

Ik kreeg daarom vaak de indruk dat het er niet eens om ging hoe 'modern' je muziek was, maar of je wel bij 'het kliekje' hoorde van vlotte, hippe, moderne, linkse, keiharde, onechte, zakelijke, emotioneel ontoegankelijke Haagse-school-Notenkraker-Louis-Andriessen-De-Leeuw-types.

Het viel mij op dat de componisten die er buiten vielen vaak, net zoals ik, meer zachtaardig en menselijk en ook vaak spiritueel geïnteresseerd waren, zoals bv. ook mijn componisten-vriend en geestverwant de m.i. grote componist [Ed de Boer / Alexander Comitas](#).

Mijn relatie met de muziek van Louis Andriessen

Ondanks deze verschillen in mentaliteit was ik toch een trouw aanhanger, bewonderaar en volger van Louis Andriessen als componist.

Ik heb in mijn Haagse conservatorium-tijd en nog lang daarna, alle belangrijke uitvoeringen, opera's en premières van Louis bijgewoond, zoals 'Mausoleum', 'de tijd', 'De materie' etc.

Maar de latere opera's zoals '[Rosa](#)' en '[Writing to Vermeer](#)' heb ik niet meer als opera kunnen bijwonen [dat was in Amsterdam], maar op CD heb ik er vaak naar geluisterd, en met veel genoegen, want het is ijzersterke muziek.

Zijn laatste werken '[La Commedia](#)' en '[May](#)' ken ik nog niet, dus leuk dat ik die werken nog kan leren kennen.

Het laatste wat ik zelf van Louis heb meegemaakt was een concert-uitvoering van de opera '[De Materie](#)' [in Den Haag], toen heb ik hem zelf ook nog even gesproken om hem mijn complimenten over te brengen.

Als mens was Louis een typisch 'mercurius-type', vlot in de omgang, een snelle prater, makkelijk, familiair, informeel in de omgang, vrolijk, snel, kwiek, slim, etc.

Het was altijd boeiend wat hij te vertellen had, alhoewel ik zelf geen affiniteit had met zijn atheïstische, Agnostische, meedogenloze materialistische zienswijze.³

Maar zijn bewondering voor Strawinsky deel ik, want in mijn eigen werk ben ik ook vaak beïnvloed door 'de Sacre' en andere vroege werken van Strawinsky.

Louis Andriessen was 'de laatste der Mohikanen' van de 'notenkrakers', want al zijn generatiegenoten, Peter Schat, Reinbert de Leeuw, Mischa Mengelberg, Jan van Vlijmen, Otto Ketting, Hugo Claus, Harrie Mulisch etc. zijn hem al voorgegaan in de dood.

³ Aan het eind van het werk stelt de componist de vraag: "Dood, wat is dat?" Het antwoord is Louis Andriessen ten voeten uit: "Dood is als je ademhaling stopt, je niet meer poept, je niet meer piest, je niet meer denkt." - <https://www.nporadio4.nl/klassiek/nieuws/e66854a6-78a3-406b-b692-244fb679154b/in-memoriám-louis-andriessen>

Louis Andriessens theorie over de 'Romaanse grote secunde-muziek' en de 'Germaanse kleine-secunde-muziek'

Zoals beloofd zou ik nu nog wat vertellen over de theorie van Louis Andriessen i.v.m. de Adorno-Strawinsky-polariteit.

Louis Andriessen sprak over de tegenstelling tussen de
-Frans-Romaanse 'grote-secunde-muziek', en de
-Duits-Germaans-Teutoonse 'kleine-secunde-muziek'.

Typisch voor de 'Duitse' muziek is het gebruik van veel chromatiek, mineur, en een emotionele, dramatische uitdrukking.

Dat is een tendens die zich al bij [Bach](#) uit, en die via de ultra-chromatiek en muzikale dramatiek van bv. [Wagners 'Tristan und Isolde'](#) uitmondt in de Duitse Laat-romantiek ([Bruckner](#), [Mahler](#), [Richard Strauss](#), [Zemlynsky](#), [Schreker](#), [Schönberg](#)), waarbij die chromatiek uitmondt in de
-[atonaliteit, het muzikaal expressionisme](#) en tenslotte
-de [12-toonstechniek van Schönberg](#) en zijn [volgelingen](#) van de ['2e weense school'](#).

Typisch voor de 'Franse (Romaanse) muziek' is een zekere distantie in uitdrukking, in de voorkeur voor pure diatoniek en [modaliteit](#). (witte-toetsen-muziek....)

We zien daarbij dat we vanaf de [Middeleeuwse muziek](#) en bv. [Couperin](#) en [Rameau](#), uitkomen bij [Fauré, bv. de neo-middeleeuwse sereniteit van zijn Requiem](#) en bv. [het neo-Gregoriaanse Requiem van Duruflé](#), waarbij die voorkeur voor de grote secunde dan uitmondt in de [totale grote-secunde-muziek van de hele-toons-toonladder van Debussy](#),

en stromingen zoals [Impressionisme](#), [Folklorisme](#) en [neoclassicisme](#).

Vaak worden [Wagner](#) en [Fauré](#) als elkaars antipoden gezien, waarbij de 'teutoons-dramatische' zeer chromatische kleine secunde-muziek van Wagner (denk aan [het beroemde begin van zijn Tristan](#) bv. of '[Götterdämmerung](#)'....) tegenover de [serene, modale, gelaten en bijna hemelse grote-secunde-muziek van Fauré](#) wordt gesteld, denk bv. aan het '[Sanctus](#)' of het '[Pie Jesu](#)' uit zijn [Requiem](#).

In de muziekgeschiedenis wordt dat verklaard door de Franse nederlaag in de Duits-Franse oorlog van 1870.

Nadat Duitsland al een eeuw het muzikleven had gedomineerd besloot men in Frankrijk, wat muzikaal totaal was afgegleden, (er was alleen nog maar een decadente opera-cultuur van zeer middelmatige componisten), na 1871, het muzikleven nieuw leven in te blazen en waarbij men zich vooral wilde oriënteren op de [Middeleeuwse muziek \(oa. het Gregoriaans\)](#) en de meer klassieke, evenwichtige en serene franse benadering van de muziek.

De Duitse lijn van Wagner mondde uit in
-het expressionisme van Schönberg, zijn atonale 2e periode, en na de 1e wereldoorlog in zijn
-12-toonsmuziek, wat door [Webern op nog strengere, intellectualistischer wijze werd voortgezet](#).

Vooral de bewondering voor de gecompliceerde en streng geordende 12-toonsmuziek van Webern zette zich na de 2e wereldoorlog voort in het '[totaal-serialisme](#)' van [Boulez](#) en

Stockhausen en de vele experimentele modernismen van de avantgarde- 'piep-kraak-knor-muziek', van bv. de Darmstadt-school en de moderne muziekfestivals in Donaueschingen, waarbij de dissonantenchaos, de atonaliteit, intellectuele gecompliceerdheid een strenge ordening en ook allerlei modernistische experimenten typerend zijn.

De lijn van Fauré mondde uit in in de serene, modale / diatonische, serene en verstilte, mystieke vroege Satie -voortgezet het Impressionisme van Debussy, zijn modale muziek en zijn hele toons-toonladder-muziek, zoals in zijn preludes, en de impressionistische en neo-klassieke Ravel en in zekere zin bij Strawinsky, in zijn 2e periode (toen hij in Frankrijk leefde), en de parodistische stijl van het 'Neo-klassicisme' (ook bij de 'Group des six', Poulenc en Milhaud).

Typerend voor de Franse muziek is een zekere luchtigheid, gematigdheid in uitdrukking, sereniteit, gelatenheid. In die zin is Romaans ook anti-romantisch, anti-sentimenteel, en later ook wel nuchter en zakelijk, zoals bij Strawinsky in zijn 2e periode.

- De Franse muziek is vaak eenvoudig en diatonisch.
[grote secunde!]
- De Duitse muziek gecompliceerd en chromatisch.
[kleine secunde!]

Die Franse stroming kan je door haar eenvoud dan mogelijk ook opvatten als uitmondend in de muziek van

- 'de nieuwe eenvoud', zoals Arvo Pärt en Gorecky, die ook puur diatonisch is, (hier vermengd met *Slavische melancholie...*)

en ook in de :

- 'minimal music', (die in tegenstelling tot de [Duitse serialistische](#) en vaak ook de eerdere [zeer polyfone gecompliceerde chromatische Duitse muziek](#) (en ook [Bach!](#))), juist zeer eenvoudig is, zoals [Phillip Glass](#) & [Simeon ten Holt](#). (minimalisten zoals [Steve Reich](#) en [John Adams](#) zijn weer iets gecompliceerder, maar veelal ook niet chromatisch...).

Wellicht dat men daarbij ook aan de '[New Age Muziek](#)' kan denken....

De twee stromingen bij de Notenkraaker-componisten

Louis Andriessen kan dan zeker wel tot de *Franse grote-seconde-stroming* worden gerekend van de anti-romantische, nuchtere en zakelijke, *niet Duits-emotionele* stroming, maar gemengd met toch wel bepaalde avantgardistische trekken, zoals dissonantie, gecompliceerde akkoorden, gecompliceerde ritmen, etc. (wat dan toch weer ietwat Duits-modernistisch is....)

Ik kan mij nog goed herinneren dat Louis, voordat hij aan ons zijn werk '[Mausoleum](#)' ging voorspelen, hij uitlegde dat dit hele werk draaide om de ('Romaanse') grote secunde, waarmee hij toch wel duidelijk aangaf tot welke stroming zijn muziek behoorde. ([zie het begin van Mausoleum!](#))

Van Vlijmen en Peter Schat bleven echter de Duitse Schönberg-stroming trouw, waarbij
-**Peter Schat** de 12-toons-techniek combineerde met neo-romantiek, een zekere Duits-Romantische gevoelsuitdrukking, zoals in zijn opera [Houdini](#) en zijn [symfonieën](#).

-**Jan van Vlijmen** componeerde dan meer in de [Stockhausen-Boulez-richting](#) zeer moderne, dissonante en vaak chaotisch overkomende avant-garde-muziek.

Behalve dan [Quaterni I](#), wat ik zeker een zeer esthetisch en welluidend werk vond.

'Axel' en de Joods-linkse anti-Duitse denkwijze

Jan van Vlijmen en Reinbert de Leeuw dachten ook in deze richting van die tegenstelling tussen Duitse kleine-secunde-muziek, en Franse grote-secunde-muziek, want zij schreven in 1977 samen [de opera 'Axel'](#).

Deze opera was op een libretto van Harrie Mulisch en ging over o.a. de Holocaust en het nazidom e.d.

-met een 'Frans gedeelte' in de stijl van het serene ['Messe des Pauvres' van Satie](#),

-en een 'Duits gedeelte' in de stijl van [Wagner](#).

Denkfouten in de Anti-Duitse-links-Joodse denkwijze

Natuurlijk is deze zienswijze van Andriessen en zijn geestverwanten relatief en zijn er zeer vele mengvormen mogelijk tussen deze 2 richtingen, maar het is wel typerend voor de **anti-Duitse** manier van denken, waarbij door de invloed van de Joods-linkse Frankfurter Schule en de Joodse Adorno en de Joodse Harrie Mulisch, veel van wat 'Duits' was werd geassocieerd met het 'nazidom', met het 'anti-semitisme' en de 'Holocaust' en met wat men vanuit dit links-Joodse progressieve 'Sonja Barend' - ['Susan Sontag'](#) - denken als 'slecht' en 'rechts' en 'conservatief' zag.

Een zwart-wit-denken wat natuurlijk kant noch wal raakte, want de nazi's waren juist zeer 'links' en hebben [vele sociale wetten ingesteld](#) en een verzorgingsstaat ingericht!

En het artistiek conservatisme van Hitler, zijn voorliefde voor Wagner en Beethoven had niets met de agressie van het nazidom te maken, aangezien de romantische, [Venus-achtige gevoelsmuziek van Wagner](#) over twee dreinende en smachtende verliefden (Tristan und Isolde) met de hardheid en discipline van het martiale nazidom niets uitstaande had.

Louis Andriessen was 'Anti-Duits' en zijn denkfout

Toch was Louis Andriessen uitgesproken 'anti-Duits'. Hij vertelde dat [zijn vader Hendrik](#) al lang voor de 1e wereldoorlog anti-Duits was, deze hield niet van Duitse muziek en was uitgesproken Frans georiënteerd.

Dat had Louis min of meer van zijn vader overgenomen.

Ook zijn harde zakelijkheid was 'anti-Duits', want 'Duits' associeerde hij blijkbaar toch erg met de romantische dramatiek en het 'sentiment' van Wagner.

Dat Louis Andriessens [hardheid en zakelijkheid van zijn 'ijzer-staal-en-beton-stijl'](#) eigenlijk juist veel meer verwantschap had met het marciale karakter van het nazidom was blijkbaar nooit bij Andriessen opgekomen.⁴

⁴ Konrad Boehmer (in zijn [interview met Ischa Meier...](#)) vond dat de muziek van Louis meer op [Carl Orff](#) leek, wat hij met de ultieme [primitivistische marciale nazi-stamp-muziek](#) associeerde!! [Orff leefde in de Samael-tijd!](#) ([Carmina Burana](#) werd geschreven in 1936...)

Franse en Duitse muziek in Nederland

Het Nederlandse muzikleven kenmerkte zich al lang door vooral (teggengestelde) Duitse en Franse invloeden.

Jan van Gilse was bv. uitgesproken Duits (Mahleriaans) in zijn muziek en werd door de Frans georiënteerde Pijper (door zijn recensies) [het leven zuur gemaakt](#).

Ook in de programmering van het orkestleven zien we vooral Franse en Duitse muziek, en ook wel Slavische muziek.

Symfonieën en andere werken van Beethoven, Mendelssohn, Schumann, Liszt, Brahms, Bruckner, Mahler, Mozart, Bach, Händel etc. worden vaak gespeeld.

En anderzijds ook de muziek van Debussy en Ravel, en ook Tsjaikowsky, Dvorack, Moussorgsky, Sjostakowitsj etc.

Maar de mijns inziens [sublieme symfonieën van Vaughan Williams](#) (of William Walton), (Engelse muziek) heb ik op de Nederlandse concertpodia zelden live kunnen horen.

Denkfouten over tijdgeest en volksaard

Tijdgeest en volksaard werden door Louis Andriessen niet duidelijk onderscheiden.

De dramatische romantiek van Wagner was eigenlijk nog altijd een uitloper van het Venus-tijdperk (1773-1845), terwijl het Nazidom een typische uiting van het Mars-tijdperk was. [1917-89]

Dat Hitler van Wagner hield en Wagner toevallig ook antisemiet was heeft daar weinig mee te maken.

Wagner schreef uitgesproken Venus-achtige romantische gevoels-muziek.

Terwijl de impuls van het nazidom een uitgesproken marciale wils-impuls was. (Triumph des Willens !! - Leni Riefenstahl!!!)

Ook in de agressieve keiharde oerkrachten van Louis Andriessens muziek drukt zich diezelfde marciale wilsimpuls uit, die in het nazidom en bv. het futurisme naar voren kwam.

Dat Hitler moderne kunst en muziek 'entartete Kunst' vond kwam niet voort uit 'teutoonse' barbarei, want de muziek van de Joodse Schönberg is nu juist uitgesproken 'Duits' en zeer wagneriaans in haar uitdrukking en chromatiek.

Kortom, er lopen hier allerlei zaken door elkaar die tot zeer vele misverstanden en dwaal-denkwegen leiden en hebben geleid.

De dwaalweg van Schönberg en het modernisme

De muzikale weg van [Schönberg](#) die uitmondde in het modernisme van de avantgarde was mijns inziens een dwaalweg, want zijn 12-toons-theorie is natuurlijk al een grote denkfout, er zijn namelijk weliswaar wel op de piano 12 'tonen' in de zin van 12 'geluiden' in het octaaf, maar een *Gis* en een *As* oftewel een *kleine sext* en een *overmatige kwint* zijn 2 totaal andere intervallen, dus het concept van 12-toonsmuziek en atonaliteit is een uitvloeisel van een gebrek aan muziektheoretisch inzicht.

Er zijn namelijk geen 12 intervallen zoals Peter Schat in zijn 'toonklok-theorie' stelt, maar minstens 24 tonen / intervallen, als men de verminderde en overmatige intervallen erbij betreft. Deze intervallen kan men echter alleen in een tonale context beleven in chromatische tonale muziek.

Deze manier van denken van Schönberg en Schat is dus totaal onjuist, onmuzikaal en 'de dood in de pot'.

'Atonaliteit' is juist een verarming van de muziek, en geen 'verrijking', het is een dode, materialistische manier van denken over muziek, tonen worden dan alleen nog maar als 'geluid' gezien en niet als intervalbeleving, wat er tenslotte toe leidt, zoals met veel 12-toonsmuziek van [Schönberg](#) en [Peter Schat](#) en Van Vlijmen het geval is, dat de muziek een asgrouwe, grijze, amorfe en vreselijk saaie notenbrei wordt.

Andriessen had gelijk om de Franse richting te volgen

In die zin had Andriessen dus wel gelijk, om in zijn muziek voor de tonaliteit en voor de Franse richting te kiezen (of ook wel de 'Amerikaanse' richting door zijn verwantschap met de door mij zeer bewonderderde Steve Reich).

En tenslotte gaat het in de muziek niet om welke denkwijze juist is, maar of de muziek, de noten 'goed' zijn.

In dat opzicht blijft de muziek van Louis Andriessen recht overeind staan, want zijn muziek is ijzersterk.

Hij is en was een groot componist, die, net zoals Strawinsky, 'goede noten' heeft geschreven, die menig muzikliefhebber zeker nog lange tijd zullen blijven boeien.

Ook al is veel van zijn muziek 'ijzer-staal-en-beton-muziek', met soms meedogenloze ahrimanische hardheid, dat maakt niet uit voor de kwaliteit.

Ik ben zelf Ram van sterrenbeeld (Mars) dus ik houd erg van [agressieve spektakelmuziek](#), waar ze in het duizelingwekkende dubbele Michaels-tijdperk [ook al vaak raad mee wisten](#), [ik ben zelf gek op de 'sacre' bv.](#) , dus dat kan ik goed hebben, en als het dan ook nog 'goede noten' zijn, dan is 'ijzer-staal-en-beton-muziek' op zijn tijd een spannende en opwindende muzikale ervaring.
[zie hier bv. [het slot van de Michaels-symfonie](#)]

Hieronder een later toegevoegde overweging:

Had Louis Andriessen ook een mystieke kant?

Ik heb in deze brochure stevige kritiek op de zakelijkheid en het materialisme van het denken van Louis Andriessen en het moderne muziekleven, waarbij Louis Andriessen toonaangevend was.

Het vreemde van (sommige?) kunstenaars is echter het feit dat hun kunst vaak niet congrueert met hun denkwijze.

Zo was [Rimsky Korsakow](#) een fervent anglofiel en fanatiek atheïst en tegen iedere vorm van religie, maar uit veel van zijn werken (bv. '[Groot Russisch Paasfeest](#)') en zijn opera's spreekt het tegendeel, al die sprookjes hebben een diepe spirituele betekenis, en zijn opera '[de onzichtbare stad van Kitesj](#)' is zelfs [een zeer religieuze opera](#), het is de Russische pendant van [Wagners 'Parsifal'](#), '[Kitesj](#)' is a.h.w. de [Russische graals-legende](#)....

[Ligeti](#), deze heb ik een keer meegemaakt, hij bleek een zeer onsympathieke cynische man te zijn met een harde materialistische kijk op het leven, maar zijn werken '[Lontano](#)' en '[Lux Aeterna](#)' zijn bij uitstek zeer spirituele werken die het dichtst bij het beleven van de kosmische goddelijke muziek komen van de 'musica mundana', de 'harmonie der sferen'.

Ik heb zelfs een [CD](#) met '[the planets](#)' van [Holst](#), wat eindigt met '[Neptune the mystik](#)', waarbij je aan het eind het gevoel hebt [in de oneindigheid van de kosmos te verdwijnen](#), in een [mystiek bovenaards beleven](#), en dat wordt dan gevolgd door '[lux aeterna](#)', '[het eeuwige licht](#)' van [Ligeti](#)....

Dus ook voor de harde en cynische atheïst Ligeti lijkt een mystiek bovenaards beleven een realiteit te zijn.....

Louis Andriessen was een groot bewonderaar van [Strawinsky](#), die, alhoewel een cynische persoonlijkheid, toch gelovig was en ook religieuze muziek heeft geschreven, zoals de [prachtige psalmensymfonie](#). (vooral het slot is mystiek!) Hij was ook degene die vertelde dat hij het zo jammer vond dat zijn leermeester Rimsky Korsakow zo anti religie was....

Kortom, je moet eigenlijk nooit kijken naar wat mensen ZEGGEN maar naar wat mensen DOEN.

Louis kan dan wel zeggen dat de dood alleen maar de ineenstorting van het lichaam is en dat de ziel niet bestaat, en dat het bewustzijn na de dood op zou houden, maar er zijn allerlei gedeelten in zijn muziek of zijn opera's die toch lijken te wijzen op affiniteit met mystieke en religieuze ideeën en gevoelens. Ten eerste al muzikaal gezien... :

Louis Andriessen en de gamelan-toonladder

Louis Andriessens favoriete harmonie is de lydische klank: C-D-Fis-G. (F-G-B-C) soms met de A erbij: C-D-Fis-G-A], wat veel in ['De Staat'](#) voorkomt. (zodra de zang inzet!) Deze fascinerende en soms betoverende harmonie is ook een van mijn favoriete akkoorden [zie bv. mijn [2e symfonie](#)-slot].

En het is ook een geliefd akkoord van [Johan de Mey](#)!! - Zie bv het eind van zijn [2e symfonie](#) ; of het 'glaasjes-blazen-gedeelte' van [Extreme Makeover](#), (na 10,30 min)].

Het is een klank die je terugvindt in [gamelan-muziek](#).

Deze lydische Gamelan-harmonie is een [fascinerende klank](#) die ook [mystieke gevoelens](#) kan oproepen.

Pianist Henk van Dijk speelt veel [muziek van Nederlands-Indische componisten](#), geïnspireerd door Gamelan muziek.

Ook Debussy liet zich erdoor inspireren in '[Pagodes](#)'.

En ook [Britten](#) (na 4 min.), [Poulenc](#) (begin) en [Colin McPhee](#) waren geïnspireerd door gamelan-muziek.

Deze fascinatie voor de gamelan-toonladder wijst in ieder geval op een affiniteit van Louis met folkloristische of etnische muziek van de derde wereld en voor de modale muziek van de oudheid.

Bv. de Oud-griekse toonladders waar Louis in 'De Staat' naar verwijst, die lydische toonladder bv. wijst daarop, want 'De Staat' is een traktaat van Plato over muziek, en vertelt waar bepaalde toonladders / Griekse modi goed voor waren.

Louis Andriessen en de Minimal Music

Je komt van daaruit ook weer uit bij de 'minimal Music', want veel van door folkloristische en primitivistische, etno-muziek geïnspireerde muziek heeft minimal-music-trekken, zoals ook de gamelan-muziek en überhaupt alle primitieve muziek.

Louis zijn affiniteit met minimal music wijst sowieso ook al op een zekere mystieke kant, want minimal music komt voort uit de spirituele new age beweging en het zoeken naar religieus-mystieke trans-ervaringen. Al die herhalingen kunnen namelijk een hypnotische trans-ervaring oproepen, zoals ook bij religieuze rituelen bij natuurvolkoren en het

sjamanisme het geval is, wat soms voert naar extase, mystieke eenwording met het goddelijke.

Dat transachtige vinden we zeker ook in de muziek van [Steve Reich](#), Louis zijn grote vriend en geestverwant.

Louis heeft bv. samen met Steve Reich een [historisch concert georganiseerd in Utrecht en Amsterdam in 1979](#) waarbij twee historische wereldpremières plaatsvonden: '[Music for a large ensemble](#)' van Steve Reich en '[Mausoleum](#)' van Louis Andriessen!

Ik heb het genoeg mogen smaken om dit historische concert (in Amsterdam) zelf bij te mogen wonen! Dat was een muzikale topervaring die nog steeds in mijn geheugen staat gegrift!! Het waren bijzondere tijden!...

Louis Andriessens marziale stijl van Minimal Music

Maar Louis heeft deze spirituele en transverwekkende etnisch geïnspireerde 'Minimal Music' dan willen verbinden met 'Hollandse nuchterheid' en 'zakelijkheid', omdat hij vanuit zijn modernistische agnostische 'linkse' manier van denken het religieuze en mystieke moest afwijzen.

Hij combineerde het dan met zijn bekende rigoureuze marziale hardheid, en meedogenloosheid [bv. 1e deel van de Materie].

Men kan zich afvragen wat men moet denken van het afbuigen van een meer luciferische muziekvorm, een wegzweven in trans, extase en hypnose, in haar tegendeel, in ahrimanische hardheid en verstening, die je weer nuchter en onverbiddelijk met beide benen stevig op de aarde zet...

Louis Andriessen en de mystiek van zijn late werken

Maar in bepaalde latere werken komt toch ook wel eens dat mystieke beleven voorzichtig om de hoek kijken, toen hij vermilderde en meer vrije lyrische muziek ging componeren....

Zowel in de muziek als in de keuze van zijn onderwerpen, die vaak terug gingen naar de Middeleeuwen, of oudere tijden....

Vanuit de antroposofie gezien is [Christus het 'zonne-midden'](#) tussen de extremen van de [kille en materialistische ahriman](#) en de [romantische, wegzwevende spirituele Lucifer](#).

Misschien dat Louis soms in zijn latere werken even dat ['christelijke midden'](#) vindt tussen de extremen van keiharde Ahrimanische zakelijkheid en luciferische sentimentaliteit, zijn ideaal was dan immers: gevoel, maar zonder sentiment. Denk bv. aan [het etherische laatste deel van La Passione](#).

Ook zijn onderwerpen wijzen soms in die richting: [Trilogie van de laatste dag](#) (1997): Het deel: [Tao](#) (de weg) !!

In ['La Commedia'](#) (2008) komen het oude testament, de 'Divina Commedia' van Dante en Vondel om de hoek kijken.

Dan het werk voor symfonieorkest: [Mysteriën](#) (2013). ['Theatre of the World'](#) is een magische reis door ruimte en tijd door de [droomwereld van Athanasius Kircher](#), de laatste universele renaissancemens. Kircher toont zijn bevindingen van zijn levenslange onderzoek in een *theater van de wereld*. Zijn laatste werk was het koorwerk ['May'](#) (Mei van Gorter).

Ik heb de indruk dat Louis Andriessen aan zijn levenseinde meer 'menselijk' ('Christelijk') is geworden...

Louis Andriessen (1939-2021) was als componist koel en berekenend, sentimenteel werd het nooit

Louis Andriessen was de beroemdste Nederlandse componist van zijn generatie. Donderdag is hij op 82-jarige leeftijd overleden. Hij leed aan vasculaire dementie en de ziekte van Alzheimer.

Erik Voermans

1 juli 2021, 16:09

Louis Andriessen, componist en een van de grondleggers van de Haagse School.

Wie de stamboom van de familie Andriessen overziet, hoeft niet verbaasd te zijn dat Louis als zesde en jongste telg van Hendrik Andriessen en Tine Anschütz componist werd. Zijn vader was het ook, net als zijn oudere broer Jurriaan. Iedereen in het gezin was vaardig op de piano, waardoor er thuis heel veel *quatre-mains* werd gespeeld. Zo raakte Louis al vanaf zeer jonge leeftijd vertrouwd met een breed repertoire, dat varieerde van kwartetten van Mozart en Beethoven tot sinterklaas- en kerstliedjes en chansons van Charles Trenet.

In Utrecht, waar Louis in 1939 werd geboren in de Herenstraat, zat hij als kind elke zondagmorgen in de kerkbanken van de kathedraal, de Catharijnekerk, waar

zijn vader op het Maarschalkerweerd-orgel speelde. De kathedraal was ook de plek waar de rooms-katholieke mystiek, het theater, de rituelen, de eenstemmigheid van het gregoriaans en de klank van de kerkklokken zich diep in Louis' ziel nestelden en bepalend zouden worden voor de muziek die hij later zou schrijven.

Het boek *Gestolen Tijd*

Componeren leerde hij thuis, spelenderwijs, eerst van zijn moeder, daarna, vanaf zijn dertiende, van zijn vader en van zijn veertien jaar oudere broer 'Jur'. "Die lessen zijn veruit de beste die ik ooit heb gehad," zegt Andriessen in het boek *Gestolen Tijd*. "Als ik zelf een goede leraar ben, dan komt dat door die lessen van Jur."

In 1951 verhuisde het gezin naar Den Haag. Daar bezocht Louis de middelbare school, waar hij in het eerste jaar van het gymnasium bleef zitten en in het derde jaar toelatingsexamen deed voor het conservatorium. "De heren willen het met je proberen," grapte vader Hendrik, die toen directeur van het Haags Conservatorium was.

Van 1954 tot 1962 studeerde Louis er piano, compositie en theorie, eerst bij zijn vader en vanaf 1956 bij Kees van Baaren. Tot zijn studiegenoten behoorden Peter Schat, Misha Mengelberg, Jan van Vlijmen, Reinbert de Leeuw en Hans van Sweeden. De Leeuw zou later als dirigent bijna alle grote stukken van Andriessen in première brengen. Door Van Sweeden, die op zijn 24ste zelfmoord pleegde, leerde Andriessen de muziek van Schönberg, Berg en Webern waarderen, in wier atonale technieken hij bij Van Baaren werd geschoold. "Er ging een nieuwe wereld voor me open," zei hij daar later over.

De taal van de avant-garde

Vanaf 1962 ging hij in Milaan en Berlijn studeren bij de Italiaanse meester Luciano Berio, die 'muzikaler en feestelijker' omging met de taal van de avant-garde dan de scholastiekere grootheden Stockhausen en Boulez. In 1965 kwam

hij terug naar Nederland en ging in Amsterdam wonen. Daar dompelde hij zich onder in de revolutionaire ontwikkelingen die zich onder aanvoering van Peter Schat in het Nederlandse muziekleven voltrokken.

De markantste momenten waren de Actie Notenkraker, in november 1969, en de première van de collectieve opera *Reconstructie*, waaraan Andriessen een knappe Mozart-pastiche bijdroeg.

In 1972 was hij met rietblazer Willem Breuker de oprichter van Orkest De Volharding, vernoemd naar Andriessens stuk voor een blaasensemble. In 1976 stichtte hij met studenten van het Haags Conservatorium, waar hij inmiddels als docent compositie werkzaam was, het ensemble Hoketus. Dat jaar ging ook zijn werk *De Staat* in première, dat het begin markeert van de rijpe en invloedrijke Andriessenstijl – een amalgaam van alle muziek die hem heeft geïnspireerd, van bigbandjazz, chansons, Ravel en Zappa tot Machaut, Bach, Stravinsky en het Amerikaanse minimalisme.

Tussen de ernstige bedrijven door maakte hij ook thetermuziek voor Toneelgroep Baal, veelal uit de losse pols geschreven, zonder diepgaand onderzoek vooraf, wat hij als bijzonder prettig ervoer.

Lange reeks indrukwekkende stukken

In de jaren tachtig en daarna schreef hij een lange reeks indrukwekkende stukken, met als hoogtepunten *De Tijd*, *Hout*, *Tao*, *Dances* en de opera's *Writing to Vermeer*, *La Commedia*, *La Passione* en *Theatre of the World*, die hem wereldberoemd maakten. Toen was inmiddels ook het typische Andriessenorkest tot volle wasdom gekomen, dat met de toegevoegde basgitaar en de nadruk op blazers meer op een bigband lijkt dan op een symfonieorkest.

In 1997 was hij kort bijzonder hoogleraar aan de Katholieke Universiteit Nijmegen, waarmee hij in de voetsporen trad van vader Hendrik, die deze

zogeneten Anton van Duinkerken-wisselleerstoel een handvol decennia eerder mocht bekleden.

De faam van Andriessen als docent was toen zo hoog gestegen dat aspirerende componisten uit alle delen van de wereld bij hem wilden studeren. Oud-pupillen Cornelis de Bondt en Martijn Padding roemen zijn intuïtie. “Hij voelt direct of iets echt is” (Padding). “Daar werden de studenten op geselecteerd. Ze moesten ‘iets’ hebben. Een gekte, een bezetenheid. Anders kwam je er niet in” (De Bondt).

Grote held Igor Stravinsky

Andriessens grote held was Igor Stravinsky, over wie hij samen met Elmer Schönberger het briljante boek *Het Apollinisch Uurwerk* schreef. Aan Stravinsky ontleende hij het inzicht dat muziek altijd ‘over andere muziek gaat’ en dat gevoelens geobjectiveerd moeten worden, omdat je als componist anders een weke sentimentalist wordt.

Sentimenteel werd Andriessen dan ook bijna nooit. Als componist was hij eerder koel en berekenend. Aan operastemmen had hij een bloedhekel. Hij eiste van zijn vocalisten dat ze zongen als Barbra Streisand; strak, poppy, zonder overbodig vibrato.

In 2013 kreeg hij van het Concertgebouworkest de vraag of hij een orkestwerk wilde schrijven ter gelegenheid van het 125-jarig jubileum. Hoewel hij sinds *Anachronie I* uit 1969 nooit meer iets voor die bezetting had geschreven, omdat hij het symfonieorkest ‘niet meer van onze tijd’ vond, stemde hij toch toe, na aanmoedigingen, in een dagdroom, van zijn vader.

“Dus toen dacht ik: ik doe het voor hem.” Zo ontstond het schitterende *Mysteriën*, waarvoor hij het programma ontleende aan Hendriks lijfboek *Over de navolging van Christus* van de Augustijner mysticus Thomas van Kempen, na de Bijbel de grootste hit in de middeleeuwen. In het derde

deel, *Wat de waarheid ons zegt zonder het lawaai van woorden*, citeerde hij een melodie uit zijn vaders orkestlied *Magna res est amor*. Net zoals hij in zijn opera *Writing to Vermeer* een melodie had gebruikt van zijn broer Jurriaan, uit diens *Magnificat*.

Kersverse chef Jaap van Zweden

Na *Mysteriën* volgde in 2018 nog een orkestwerk, *Agamemnon*, een opdracht van de New York Philharmonic en zijn kersverse chef Jaap van Zweden. Het stuk eindigt geheel onverwachts met een gesproken tekst ontleend aan Aeschylus, vertaald door Ted Hughes, van de onheilszieneres Cassandra. Die tekst komt vanwege zijn profetische lading zeker achteraf hard binnen: ‘*Then luck turns its back –/ And everything’s wiped out/ Joy was not less pathetic/ than the worst grief.*’

Want inderdaad keerde het geluk voor Andriessen. In 2019 begon hij in opdracht van het Orkest van de Achttiende Eeuw aan een eerbetoon voor Frans Brüggen, *May*, op basis van Herman Gorters *Mei*, maar halverwege het werk ging opeens de componeermachine haperen. Artsen stelden een combinatie van vasculaire dementie en alzheimer vast, aandoeningen waaraan ook Andriessens vader Hendrik en zus Cecilia waren overleden.

Hij ging sneller achteruit dan gedacht. Daardoor zou *May*, dat met hulp van Martijn Padding, een van zijn meest geliefde oud-leerlingen, moest worden voltooid, het laatste stuk zijn van de grootste Nederlandse componist sinds Jan Pieterszoon Sweelinck.

De wereldpremière, gepland in juni van 2020, moest vanwege de coronacrisis worden uitgesteld, maar vond uiteindelijk in december plaats. Het is het enige stuk in zijn oeuvre dat hij zelf nooit live heeft gehoord.

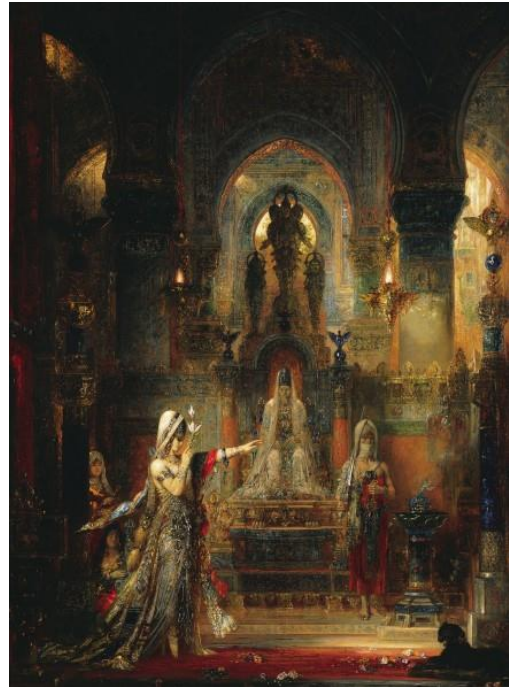
Hij bracht de laatste jaren van zijn leven door in een verpleeghuis, waar hij dagelijks op de piano improviseerde en volgens intimi ‘heel gelukkig was’.

Hier nog enige illustraties van de genoemde kunstvormen:

Voorbeelden van kunst uit de 'duizelingwekkende jaren', de dubbele Michaels-zonne-tijd, 1879-1917, het 'Bel epoque':

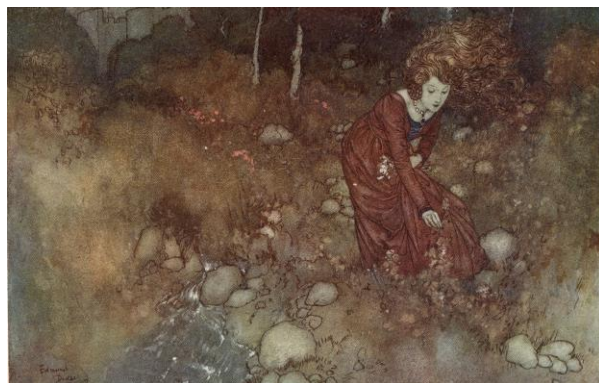
Waterhouse, Romantiek;

Moreau, Symbolisme;

Art Nouveau, H. Guimard,
Metro-ingang - Parijs;

Edmund Dulac, Romantische
sprookjesboek-illustratie-kunst;

De nieuwe zakelijkheid, het 'Mars-Samael'-tijdperk,
1917-1989; Hier vnl. kunst van het Interbellum:

De Chirico, Surrealisme;

Balla, Futurisme;

Russolo, Futurisme;

Sociaal realisme, Moskou